

Recenzija „Historija Kvir Života u Bosni i Hercegovini“, urednik Damir Imamović, autori: Damir Imamović, Matej Vrebac, Lejla Kalamujić, Amila Buturović i Nikolina Todorović (190 stranica rukopisa, oko 284 str. u prijelomu, izdavač: Sarajevski otvoreni centar, 2025.)

Sarajevski otvoreni centar je trinaestim naslovom svoje edicije *Questioning* predstavio dosad najobuhvatnije mapiranje queer tragova na prostoru Bosne i Hercegovine. *Historija Kvir Života u Bosni i Hercegovini*, koju uređuje Damir Imamović uz interdisciplinarni tim autorica/-ora, nastaje kao odgovor na višedecenijsku „prešućivanje“ LGBTIQ+ prisustva u nacionalnoj historiografiji, praksu kojom se različite rodne i seksualne manjine pojavljuju tek „po prvi put“ u savremenosti, lišene istorijskog korijena.

Monografija je strukturirana hronološki, u sedam većih poglavlja, od „Bosanskog srednjovjekovlja“ do raspada socijalističke Jugoslavije, uz uvodne riječi izdavača (Sarajevski otvoreni centar) i autorskog tima, te sa zaključkom koji ukratko skicira savremeni kontekst. Istraživački tim primjenjuje strategiju koju nazivaju „kvir-spotting“, sistematsko iščitavanje heterogenih izvora (sudski registri, štampa, putopisi, narodne pjesme, medicinski priručnici, usmena svjedočenja) kako bi locirao, katalogizirao i kontekstualizirao pojave rodne i seksualne nenormativnosti kroz različite režime moći. Takav postupak omogućio je da se, primjerice, u poglavlju o osmanskome periodu analiziraju zapisi Bašeskijinog „Ljetopisa“ o „kulanbarama“, dok austrougarsko poglavlje koristi sudske bilješke iz 1885. kao prvi forenzički dokaz „bluda protiv naravi“ u Sarajevu.

Knjiga istovremeno funkcioniše i kao vizuelni arhiv: reprodukcije novinskih naslovnica, presuda, fotografija i fasimila etnografskih upitnika prate svako poglavlje, dok direktni citati olakšavaju orijentaciju čitateljima iz šire publike kroz bogate kvir prošlosti. Time se teorijska rasprava spaja s materijalnim tragovima, čime autori postižu transparentnost izvora i potiču dalji istraživački rad.

Ponajprije, knjiga predstavlja pionirski korpusni temelj za queer historiografiju BiH: autori uspješno dokazuju da se koncept „kvir“ može heuristički primijeniti na raznovrsne prakse otpora patrijarhalnoj normi, pri čemu se oslanjaju na Jovanovićevu dijalektičku definiciju kvira kao odnosa „opozicije prema normi“. Posebnu vrijednost imaju analitički presjeci koji povezuju pravnu represiju, medijski diskurs i narodne predodžbe, primjerice, kako se tokom austrougarske modernizacije kriminalizacija istospolnosti prepliće s nacional-konfesionalnim stereotipima „onih drugih“.

Metodološki, autori otvoreno govore o ograničenjima pristupa arhivima (naročito za socijalistički period) i o etičkoj odluci da ne objavljuju osjetljive sudske spise koji bi mogli retraumatizirati žive aktere. Transparentnost u vezi s prazninama i slijepim mrljama povećava vjerodostojnost studije i upućuje buduće istraživače gdje su potrebne nove intervencije. Dizajnerski prijemčivo oblikovanje dodatno širi publiku: knjiga može služiti historičarima, antropolozima, pravnicima, kao i aktivistima i kinjama koji traže empirijsku podlogu za zagovaranje prava LGBTIQ+ osoba.

Knjiga se eksplicitno veže na raniju izdavačku misiju SOC-a da kroz istraživanja i izdanja popunjava praznine u znanju o ljudskim pravima u BiH, ali ovdje specifično ispunjava i zadatak otvaranja pitanja historičnosti kvir života čime širi svoj interdisciplinarni doprinos. „Historija Kvir Života u BiH“ nadilazi granice klasične historiografije i postavlja istraživački standard za čitav postjugoslavenski prostor. Zahvaljujući robusnom interdisciplinarnom pristupu, bogatoj vizuelnoj građi i jasnom osvještavanju metodoloških limita, publikacija je nezaobilazno štivo za sve koji se bave društvenom historijom, rodnim studijama i javnim politikama. Toplo je preporučujem za objavljivanje u akademskim bibliotekama i za korištenje kao nastavni materijal na studijima historije i kulturne antropologije.

Dr. Mišo Kapetanović

Naučni saradnik, Marie Skłodowska Curie Postdoktorand,

Institut za habsburške i balkanske studije, Austrijska akademija nauka.

